

О. М. Сарахман
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку (м. Київ)

В. Козьол
доктор економічних наук
(кафедра фінансів і обліку Малопольської вищої економічної школи, Польща)

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЮ У ВІТЧИЗНЯНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Розкрито сутність терміна «комплаєнс» у банку, визначено основні напрями і функції комплаєнс-контролю, обґрунтовано необхідність розроблення і впровадження комплаєнс-політики у вітчизняних банках.

Ключові слова: *комплаєнс, комплаєнс-контроль, внутрішній контроль, процедури.*

Sarahman O., Koziol W. PRIVACY KOMPLPAYENS CONTROL IN THE DOMESTIC BANKING

The essence of the term "compliance" in the bank, the main functional areas and compliance controls, the necessity of developing and implementing compliance policies in domestic banks.

Key words: *compliance, compliance control, internal control procedures.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання доволі гострою залишається проблема налагодження взаємодії банків усіх форм власності з державними органами контролю. Ці проблеми взаємодії пов'язані з численними питаннями, які виникають у процесі ведення господарської діяльності, зокрема: нестабільність і недосконалість законодавства, а відтак неоднозначне тлумачення нормативно-правових актів; формування і подання численних звітів, розрахунків, пояснень тощо. У зв'язку з цим банкам необхідно здійснювати пошук більш прогресивних інструментів реалізації стратегічних планів розвитку банківського внутрішнього контролю поточного стану кредитної організації. Подібним елементом може бути запровадження нової форми контролю – комплаєнсу.

Аналіз останніх досліджень. Термін «комплаєнс» прийшов в українську банківську сферу досить недавно і дослідження питань впровадження та ефективного функціонування системи комплаєнс-контролю свідчать про недостатню обізнаність з цього питання вітчизняного банківського сектору. Проблемами впровадження системи комплаєнс-контролю цікавляться закордонні та вітчизняні науковці: О. Данилин, О. Деревська, А. Гаврікова, Л. Правдива, І. Пальцун, О. Пустовалова, Л. Калініченко, Д. Савинов, А. Цюцяк, І. Цюцяк, А. Терехова, О. Чернишевич і М. Шалікова. Автори у своїх роботах розглядають особливості комплаєнс-функцій, управління комплаєнс-ризиком і впровадження системи комплаєнс контролю у кредитних організаціях.

Мета статті. Метою статті є дослідження концептуальних основ реалізації комплаєнс-контролю як складової системи внутрішнього контролю, яка сприятиме максимальному дотриманню внутрішніх банківських процедур.

Виклад основного матеріалу. У загальнопоширеному значенні термін «compliance» (комплаєнс) походить від англійського дієслова «to comply» і означає згоду, відповідність. Комплаєнс – це процес управління комплаєнс-ризиками. У свою чергу, комплаєнс-ризиками вважаються ризики юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства України, нормативно-правових актів, внутрішніх положень і правил, а також стандартів саморегульованих організацій, що застосовуються до його діяльності. Нездатність передбачати вплив неналежних дій працівників банку може призвести до негативного суспільного резонансу та завдати шкоди репутації банку. Роль комплаєнсу в банківській справі зводиться до виконання функцій контролю дотримання законодавчо-нормативних актів, дотримання етичних принципів, підтримання ділової репутації, захисту фінансової безпеки (рис. 1).

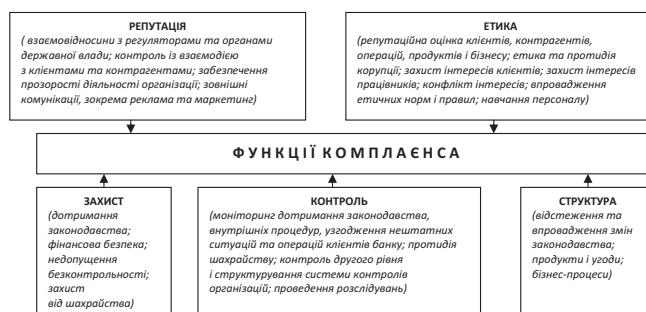

Рис. 1. Функції комплаєнсу

Для здійснення комплаєнс-контролю необхідними умовами є забезпечення незалежності служби комплаєнс-контролю, наявність інформаційних та

фінансових ресурсів. Обов'язки виконавців повинні бути чітко визначеними та розподіленими.

В українській банківській сфері термін «комплаєнс» знайшов відображення в Положенні про організацію внутрішнього контролю в банках України, яке затверджено постановою Правління НБУ від 29.12.2014 № 867. Згідно з цим документом, «комплаєнс – дотримання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур». Банківська установа запроваджує процедури внутрішнього контролю, які передбачають: звітування раді і правлінню банку, багаторівневий контроль за діяльністю банку, перелік його заходів для забезпечення контролю за наявністю активів банку, для забезпечення контролю за доступами до електронних банківських систем, баз даних та програмного забезпечення, відображення всіх операцій банку в бухгалтерському обліку; перевірку дотримання встановлених лімітів та обмежень; перевірку повноти, достовірності та своєчасності складання фінансової, статистичної, управлінської, податкової та іншої звітності; постійне оцінювання адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю.

Частиною системи внутрішнього контролю банку є комплаєнс-контроль. Він організовується з метою захисту інтересів банку і його клієнтів у сфері оперативної діяльності банку на фінансових ринках, а також з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

У 2005 р. Базельський комітет з банківського нагляду опублікував документ «Комплаєнс і функція комплаєнс у банках», який має потрійне значення: по-перше, у ньому відзначається особливий статус служби комплаєнс-контролю в банках; по-друге, він визначає, що управління комплаєнс-ризиками повинно здійснюватися в кожному банку з урахуванням його особливостей і потреб, оскільки стандартного підходу до такого управління не існує; по-третє, незважаючи на свободу в організації комплаєнс-контролю, існують загальні принципи підходу до його здійснення.

Комплаєнс-принципи є принципами інституційної організації комплаєнсу, тобто встановлення відповідальних органів та наділення їх повноваженнями в області комплаєнс-політики (рис. 2).

Що стосується основних напрямів комплаєнс-контролю, то вони здійснюються за такою схемою (рис. 3).

Управління інформаційними потоками передбачає встановлення загальних правил передавання й використання службової інформації працівниками банку при здійсненні ними операцій на фінансових ринках з метою запобігання конфліктам інтересів. У рамках цих правил працівники банку, які володіють службовою інформацією, не мають права її використовувати для укладення угод. За порушення цієї вимоги співробітники банку і сама установа несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Банк повинен забезпечувати захист від несанкціонованого розповсюдження між своїми внутрішніми підрозділами служ-

бової інформації. Для цього банком встановлюються правила обмеження передачі службової інформації між підрозділами. Маніпулювання цінами на ринку цінних паперів може призвести до змін курсової ціни фінансового інструменту та дестабілізації ринку. Тому банк не має права маніпулювати цінами, примушувати до купівлі або продажу цінних паперів шляхом надання умисно спотвореної інформації про цінні папери, емітентів емісійних цінних паперів, ціни на них, включаючи інформацію, представлену в рекламі. При здійсненні операцій на фінансових ринках банк буде відносини з клієнтами на принципах розкриття необхідної інформації, виконання доручень клієнта в його інтересах. Працівники банку під час проведення операцій клієнта на фінансових ринках до початку їх виконання зобов'язані проінформувати його про можливість виникнення будь-якого пов'язаного з угодою ризику.

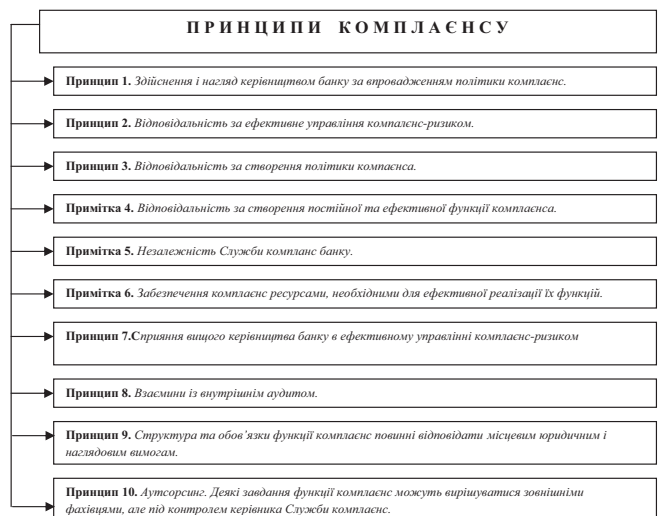

Рис. 2. **Комплаєнс-принципи**

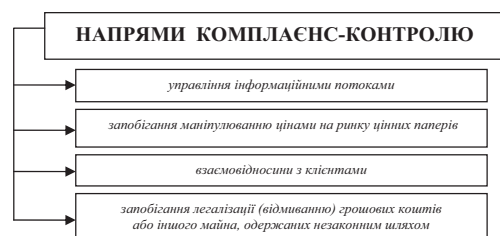

Рис. 3. **Основні напрями комплаєнс-контролю**

При проведенні операцій на фінансових ринках банк вживає заходи із запобігання легалізації грошових коштів, іншого майна, одержаних незаконними шляхом. Працівники банку зобов'язані інформувати комплаєнс-контролера про відхилення від стандартної практики проведення операцій, зокрема: про нестандартні або незвично складні інструкції з розрахунків та інвестицій, які відрізняються від стандартної практики проведення операцій. Банкам рекомендується звертати особливу увагу на своєчасне інформування комплаєнс-контролера про такі операції: купівля-продаж цінних паперів з оплатою готівкою у великих сумах;

одночасне виставлення доручень на купівлю і продаж цінних паперів за цінами, які мають відхилення від поточних ринкових цін; заплутаний або незвичайний характер угоди, яка не має очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети; невідповідність угоди інтересам діяльності організації, встановленим її установчими документами; виявлення неодноразового здійснення операцій або угод, характер яких дає підстави вважати, що метою їх здійснення є ухилення від процедур обов'язкового контролю; інші обставини, що дають підставу вважати, що операції здійснюються з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму.

Для організації комплаєнс-контролю банк зобов'язаний мати штатних працівників – комплаєнс-контролерів, які повинні відповідати кваліфікаційним вимогам, що пред'являються до керівників виконавчих органів банку. У функції комплаєнс-контролера входить контроль за відповідністю діяльності банку та її співробітників законодавству на фінансових ринках, правилам і стандартам, встановленим внутрішньобанківськими документами. У його функції входить розслідування фактів порушень працівниками банку законодавства і стандартів професійної діяльності, претензій клієнтів та контрагентів з операцій, а також інформування керівництва про виявлені випадки порушень і вжиті заходи. Комплаєнс-контролер зобов'язаний: здійснювати повне документування кожного факту перевірок, оформляти висновки та рекомендації щодо усунення виявлених недоліків і порушень, забезпечувати збереження і повернення отриманих від відповідних підрозділів документів, представляти керівництву банку проведений аналіз з діяльності роботи окремих працівників.

При виконанні своїх функцій і конкретних обов'язків комплаєнс-контролер наділений певними правами:

одержувати необхідні для проведення перевірки документи, залучати для перевірок інших фахівців; видавати тимчасові приписи про недопущення або припинення дій, результатом яких може стати порушення законодавства про фінансові ринки і стандарти професійної діяльності. Крім цього, для здійснення комплаєнс-контролю необхідними умовами є забезпечення незалежності цих працівника, наявність інформаційних та фінансових ресурсів.

Висновки. Ефективна робота комплаєнс-контролю як складової внутрішнього контролю надасть можливість вирішувати багато нагальних питань, а саме: всебічно використовувати інтелектуальний потенціал працівників служби комплаєнс-контролю; впроваджувати прозорість і законність взаємовідносин із клієнтами банку; клієнтам і працівникам банку вільно повідомляти про свою стурбованість стосовно протизаконної, неетичної або сумнівної діяльності; своєчасного та відвертого обговорювати проблеми; оперативно інформувати про неетичну поведінку керівників і працівників банку; застосовувати світову практику для розробки власної комплаєнс-політики з метою ефективного управління комплаєнс-ризиком; розробляти мануал з комплаєнсу, в якому покроково висвітлювати послідовність дій; прописати функції і відповідальність різних відділів банку, а також моніторинг комплаєнсу як роботи з виявлення недоліків; проводити контроль за відповідністю корпоративних стандартів вимогам з охорони праці та навколишнього середовища; оцінка прозорості та дієвості систем мотивації, преміювання, кар'єрний ріст; аналіз на відсутність фактів дискримінації за статевою, расовою, релігійною, віковою, географічною ознаками тощо; виконувати функції в системі внутрішнього контролю діяльності банку.

Список використаних джерел

1. Бортников Г. Комплайенс-риск (риск несоблюдения): международные стандарты и их применимость для банков в странах СНГ [Электронный ресурс] / Г. Бортников. – Режим доступа : http://www.iiru.ru/inner_auditor/publication/foreign_mass_media_articles/bortnikov.
2. Гаврікова А. В. Застосування системи комплаєнс-контролю в процесі здійснення інноваційної кредитної політики банку / А. В. Гаврікова // Економіка і організація управління : [збірник наукових праць]. – 2012. – № 1 (11). – С. 21–30.
3. Данилин О. Комплаєнс-функція в сучасній організації: створення, структурування і оцінка [Електронний ресурс] / О. Данилин, Е. Пустовалова // Внутрішній контроль в кредитній організації. – 2010. – № 3 (07). – Режим доступа : <http://www.int-comp.org/attachments/Danilin-Pustovalova-Compliance-Function.pdf>.
4. Дєєва Н. Е. Внутрішній контроль у системі ризик-менеджменту комерційного банку / Н. Е. Дєєва // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – Вип. 23, ч. 2. – С. 86–91. – (Сер. : Економічні науки).
5. Правдива Л. Удосконалення корпоративного управління в банках та управління комплаєнс-ризиком / Л. Правдива // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 7. – С. 10–13.
6. Пальцун І. М. Compliance-політика як складова корпоративної культури підприємства [Електронний ресурс] / І. М. Пальцун. – Режим доступа : <http://library.donnueat.dn.ua/files/doc/trade/2013/35/Palcun.pdf>.
7. Цюцяк А. Л. Впровадження системи комплаєнс-контролю у вітчизняну систему незалежного фінансового контролю та аудиту / А. Л. Цюцяк, І. Л. Цюцяк // Економіка : науково-інформаційний вісник. – 2011. – № 3. – С. 200–206.
8. Офіційний сайт Базельського комітету (bank for international settlement) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>.
9. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України» № 867 від 29.12.2014.

References

1. Bortnikov G. Compliance-risk (the risk of non-compliance): international standards and their applicability to banks in the CIS countries [electronic resource]. – Access mode: http://www.iiru.ru/inner_auditor/publication/foreign_mass_media_articles.
2. Havrikova A. V. The use of compliance monitoring in the implementation of innovative loan policy / A. V. Havrikova // *Economics and Organization Management: [Collected Works]*. – 2012. – № 1 (11). – P. 21–30.
3. Danilin O. Compliance function in the modern organization: co-building, structuring and evaluation [electronic resource] / O. Danilin, E. Pustovalova // *Internal control in the credit institution*. – 2010. – № 3 (07). – Access mode: <http://www.int-comp.org/attachments/Danilin-Pustovalova-Compliance-Function.pdf>.
4. Deeva N. E. Internal control system of risk management of commercial bank / N. E. Deeva // *Collected Works of Cherkasy State Technological University*. August : Economics. – Cherkasy : Cherkasy State Technological University, 2009. – Vol. 23, p. 2. – P. 86–91.
5. Pravduva L. Improving corporate governance in banks and management of compliance risk // *Bulletin of the National Bank of Ukraine*. – 2011. – № 7. – P. 10–13.
6. Paltsun I. M. Compliance-policy as part of the corporate culture of the enterprise [electronic resource]. – Access mode: <http://library.donnuet.dn.ua/files/doc/trade/2013/35/Palcun.pdf>.
7. Tsyutsyak A. L. Implementation of compliance monitoring in the domestic system of independent financial control and audit / A. L. Tsyutsyak, I. L. Tsyutsyak // *Scientific Information Bulletin "Economy"*. – 2011. – № 3. – P. 200–206.
8. The official website of the Basel Committee [electronic resource] / bank for international settlement. – Access mode: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm>.
9. Decree No. 867 of the Management Board of the National Bank of Ukraine dated December 29, 2014 "Guidelines of Internal Controls in Ukrainian Banks".